

**İSRAİL-FİLİSTİN ÇATIŞMASININ POLİTİK PSİKOLOJİSİ:
BEKLENTİ TEORİSİ IŞIĞINDA GAZZE, İŞGAL POLİTİKALARI VE
VADEDİLMİŞ TOPRAKLAR DOKTRİNİ**

Nedim Havle¹

Öz: Bu makale, İsrail-Filistin çatışmasının üç kritik boyutunu –Gazze'deki şiddet döngüsü, işgal ve yerleşim politikaları ve Vadedilmiş Topraklar doktrini– politik psikoloji perspektifinden incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın yöntemi, Nobel ödüllü Daniel Kahneman ve Amos Tversky tarafından geliştirilen Beklenti Teorisi'nin temel kavramlarını kullanarak, çatışmanın İsrail tarafındaki karar alma süreçlerini analiz etmektir. Temel tespitler, İsrail'in politika tercihlerinin, rasyonel hesaplamaların ötesinde, güncel kamuoyu verileriyle de kanıtlanan güçlü bilişsel yanlılıklarla şekillendiğini göstermektedir. Özellikle "kayıptan kaçınma" prensibi, algılanan güvenlik, toprak veya ideolojik kayıplara karşı aşırı bir hassasiyet yaratarak, Gazze'de riskli askeri operasyonları, işgal altındaki topraklarda iki devletli çözüme yönelik artan karşıtlığı ve Vadedilmiş Topraklar doktrini bağlamında radikal politika önerilerine verilen şaşırtıcı desteği beslemektedir. Fiili durumun veya ideolojik iddiaların "referans noktası" haline gelmesi ve olayların "güvenlik" veya "dini hak" gibi kavramlarla "çerçevenmesi", bu eğilimleri

¹Psikiyatri Uzmanı. T.C. Sağlık Bakanlığı İstanbul Bahçelievler Devlet Hastanesi, nedimhavle@yahoo.com, ORCID: 0000-0003-2841-8460.
Doi: 10.5281/zenodo.16028160

Geliş Tarihi: 10 Şubat 2025
Received: 10 February 2025

Kabul Tarihi: 15 Nisan 2025
Accepted: 15 April 2025

Bu makaleye atıf için/ To cite this article: Havle, N. (2025). İsrail-Filistin Çatışmasının Politik Psikolojisi: Beklenti Teorisi Işığında Gazze, İşgal Politikaları ve Vadedilmiş Topraklar Doktrini.. *Politik Psikoloji Dergisi*, 5(1), 43-61.

pekiştirmektedir. Sonuç olarak, Beklenti Teorisi'nin, çatışmanın İsrail boyutundaki inatçı dinamikleri ve çözümsüzlüğün psikolojik kökenlerini anlamada değerli bir analitik çerçeve sunduğu vurgulanmaktadır. Bu psikolojik mekanizmaların ve bunların kamuoyundaki yansımalarının anlaşılmasının, çatışma analizi ve potansiyel çözüm stratejileri için kritik öneme sahip olduğu belirtilmektedir.

Anahtar Kelimeler: İsrail-Filistin Çatışması, Politik Psikoloji, Beklenti Teorisi, Karar Alma Süreçleri

***THE POLITICAL PSYCHOLOGY OF THE ISRAEL-PALESTINIAN
CONFLICT: GAZA, OCCUPATION POLICIES AND THE PROMISED
LAND DOCTRINE IN THE LIGHT OF PROSPECT THEORY***

Abstract: *The present study aims to examine three critical dimensions of the Israeli-Palestinian conflict—the cycle of violence in Gaza, occupation and settlement policies, and the doctrine of the Promised Land (Eretz Yisrael) — from a political psychology perspective. The methodology involves analyzing the decision-making processes on the Israeli side using the key concepts of Prospect Theory. The study's primary findings indicate that Israeli policy decisions are profoundly shaped by cognitive biases, a claim substantiated by recent public opinion data. The analysis interprets key empirical findings—such as the hardening of opposition to a two-state solution, a persistent status quo bias, and significant public support for radical policies including the resettlement of Gaza—through the lens of Prospect Theory. The principle of "loss aversion" is particularly salient, engendering hypersensitivity to perceived security, territorial, and ideological losses, which fuels risk-seeking military operations in Gaza and intransigence regarding the occupied territories. These tendencies are reinforced when the de facto situation or ideological claims become the "reference point" and events are "framed" in terms of "security" or "religious right." In conclusion, it is emphasized that Prospect Theory offers a valuable analytical framework for understanding the intractable dynamics of the Israeli dimension of the conflict. A comprehensive understanding of these psychological mechanisms, and their manifestations in public opinion, is imperative for effective conflict analysis and the development of potential resolution strategies.*

Keywords: *Israeli-Palestinian Conflict, Political Psychology, Prospect Theory, Decision Making Processes, Loss Aversion, Framing*

GİRİŞ

Küresel yankıları ve neden olduğu derin insani trajedilerle uluslararası gündemin merkezinde yer alan İsrail-Filistin çatışması, modern tarihin en uzun soluklu ve çözümü en zor sorunlarından biridir. Yüzyılı aşkın bir süredir devam eden bu çatışmanın kökenleri, karmaşık ve iç içe geçmiş tarihsel süreçlere, çekişmeli siyasi iddialara, farklı dini yorumlara ve derin toplumsal ayrıışmalara dayanmaktadır. Bu çok katmanlı yapıyı anlamada, salt yapısal (örneğin, güç dengeleri) veya Realpolitik (ulusal çıkar odaklı) analizlerinin açıklamakta yetersiz kaldığı noktalarda, politik psikoloji disiplini önemli bir analitik perspektif sunmaktadır. Bu yaklaşım, aktörlerin davranışlarının altında yatan ve çoğu zaman rasyonel olmayan bilişsel ve duygusal dinamikleri açığa çıkarabilme potansiyeline sahiptir (Kelman, 1987; Huddy vd., 2023).

Bu makale, çatışmanın günümüzdeki en belirgin ve yıkıcı tezahürlerinden üçünü politik psikoloji merceğinden incelemeyi amaçlamaktadır:

Gazze'deki Şiddet Döngüsü: İsrail'in uzun yıllardır uyguladığı abluka ve tekrarlanan askeri operasyonlar sonucu Gazze Şeridi'nde yaşanan ve son dönemde benzeri görülmemiş boyutlara ulaşan insani kriz. Bu operasyonların sürekliliği, salt askeri stratejilerle açıklanamayacak kadar karmaşık psikolojik dinamikler barındırmaktadır.

Sistematik İşgal ve Toprak Genişlemesi: İsrail'in 1967'den beri Doğu Kudüs ve Batı Şeria'da sürdürdüğü, uluslararası hukuka aykırı olarak nitelendirilen işgal politikaları ve bu politikaların en somut göstergesi olan yasa dışı Yahudi yerleşimlerinin durmaksızın genişletilmesi (UN, 2024).

Vadedilmiş Topraklar (Eretz Yisrael) Doktrini: Özellikle İsrail'deki dindar-Siyonist ve aşırı milliyetçi kesimler için işgal ve genişleme politikalarını meşrulaştıran, motive eden ve kutsal bir görev olarak sunan dini-ideolojik temel (Gündüz, 2024).

Bu üç kritik boyut, bu makalede, Nobel ödüllü psikolog Daniel Kahneman ve Amos Tversky tarafından geliştirilen ve karar verme psikolojisinde devrim yaratan Beklenti Teorisi (Prospect Theory) kullanılarak analiz edilecektir. Teorinin, belirsizlik ve risk koşulları altında insan ve grup davranışlarını rasyonel aktör modelinin ötesinde açıklama gücü, bu çalışmanın analitik çerçevesini oluşturmaktadır.

Makalenin temel argümanı, Beklenti Teorisi'nin sunduğu bilişsel ve psikolojik mekanizmaların, çatışmanın İsrail tarafındaki karar alma süreçlerini – özellikle Gazze'deki askeri stratejilerini, işgal politikalarındaki ısrarını ve Vadedilmiş Topraklar doktrininin politik söylemdeki etkisini – anlamada kritik bir rol oynadığıdır. Bu analitik odaklanma, işgalci güç konumundaki ve askeri üstünlüğe sahip İsrail'in politika tercihlerinin psikolojik dinamiklerini

derinlemesine incelemeyi amaçlamaktadır. Zira bu politikalar, çatışmanın seyrini ve sonuçlarını belirlemede belirleyici bir ağırlığa sahiptir. Bu araştırmanın temel problemi, Beklenti Teorisi ile açıklanan psikolojik dinamiklerin (kayıptan kaçınma, referans noktası bağımlılığı, çerçeveleme etkileri), İsrail'in çatışmayı sürdüren ve muazzam insani acılara yol açan politika tercihlerinin altında yatan nedenleri ne ölçüde ve nasıl açıkladığıdır.

I. TEORİK ÇERÇEVE: POLİTİK PSİKOLOJİ VE KARAR ALMANIN BİLİŞSEL TEMELLERİ

Siyasetin insan faktörünü merkeze alan Politik Psikoloji, siyasi olayları, kurumları ve davranışları anlamak için psikolojik teorileri, modelleri ve araştırma yöntemlerini kullanan dinamik ve disiplinler arası bir alandır. Psikoloji, siyaset bilimi, sosyoloji ve tarih gibi farklı disiplinlerden beslenen bu alan, siyasi aktörlerin – bireysel liderlerden bürokratik gruplara, toplumsal hareketlerden ulus-devletlere kadar geniş bir yelpazede – davranışlarının altında yatan motivasyonları, algıları, inançları, kimlikleri ve duygusal süreçleri inceler (Huddy vd, 2023). Uluslararası ilişkiler ve çatışma analizi bağlamında politik psikoloji, devletlerin dış politika tercihlerinin nedenlerini, liderlerin kriz anlarındaki karar alma mekanizmalarını, kamuoyunun siyasi süreçlere etkisini, etnik ve ulusal çatışmaların psikolojik kökenlerini (örneğin, grup kimliği, ötekileştirme, kolektif travma) ve barış süreçlerindeki psikolojik engelleri anlamada kritik içgörüler sunar (Jervis, 1976). Özellikle İsrail-Filistin çatışması gibi derinlere kök salmış, yoğun kimlik ve güvenlik boyutları içeren, algı ve yanlış algıların önemli rol oynadığı durumlarda, politik psikolojik analizler vazgeçilmezdir.

Bu makalenin analitik omurgasını oluşturan Beklenti Teorisi, politik psikolojinin karar alma süreçlerini anlamada sunduğu en etkili modellerden biridir (Kahneman ve Tversky, 1979). Teori, klasik "rasyonel aktör" varsayımına meydan okuyarak, insanların özellikle belirsizlik ve risk koşulları altında kararlarını hangi bilişsel kısa yollar ve yanlılıklar üzerinden şekillendirdiğini açıklar. Teorinin temel yapı taşları ve bu makaledeki analiz için önemi şunlardır:

Referans Noktası (Reference Point): Beklenti Teorisi'nin temel taşı, insanların sonuçları mutlak değerler üzerinden değil, mevcut durumlarını, beklentilerini veya hedeflerini yansıtan öznel bir referans noktasına göre "kazanç" veya "kayıp" olarak kodladığıdır. Bu referans noktası kritiktir çünkü bir durumun "kazanç" mı yoksa "kayıp" mı olarak algılanacağını ve bu algının da aktörün risk tutumunu nasıl etkileyeceğini belirler (Levy, 1992, s. 174).

Kayıptan Kaçınma (Loss Aversion): Teorinin en güçlü bulgularından biri, "kayıpların kazançlardan daha büyük görünmesi"dir (losses loom larger than

gains). Psikolojik olarak, potansiyel bir kaybın yaratacağı negatif duygu, aynı büyüklükteki potansiyel bir kazancın yaratacağı pozitif duygudan yaklaşık iki kat daha güçlüdür (Kahneman, 2011, s. 284). Bu durum, aktörleri statükoyu korumaya (status quo bias) iter ve müzakerelerde "taviz" vermeyi psikolojik olarak son derece maliyetli hale getirir.

Çerçeveleme Etkileri (Framing Effects): Aynı nesnel bilginin veya seçeneğin sunuluş biçimi ("kazanç" veya "kayıp" olarak çerçevelenmesi), insanların algısını ve tercihlerini çarpıcı biçimde değiştirebilir. Politik liderler bu etkiyi, politikalarını meşrulaştırmak ve kamuoyu desteğini harekete geçirmek için stratejik olarak kullanırlar.

Risk Tutumları ve Yansıma Etkisi (Reflection Effect): Teori, insanların potansiyel kazançlar alanında genellikle riskten kaçındığını (risk-averse), ancak potansiyel kayıplar alanında genellikle risk arayışına (risk-seeking) girdiğini gösterir. Bir devlet, algılanan bir kaybı (örneğin, güvenlik açığı, toprak kaybı tehdidi) önlemek veya telafi etmek için tehlikeli ve maliyetli riskler (örneğin, önleyici savaş) almaya daha istekli olabilir.

İsrail İçindeki Referans Noktası Farklılaşmaları: Argümanın derinleştirilmesi adına, İsrail için tek bir referans noktasından bahsetmenin indirgemeci olacağını belirtmek gerekir. İsrail toplumu ve siyasi eliti içinde en az iki temel referans noktası kümesi çatışmaktadır:

1-Güvenlik Odaklı Statükocu Referans Noktası: Genellikle laik ve merkez siyasette baskın olan bu görüş, 1967 sonrası oluşan fiili durumu (statüko) ve mutlak askeri caydırıcılığı temel alır. Bu referans noktasına göre "kayıp", güvenlik zafiyeti veya kontrol edilen topraklardan taviz vermektir.

2-İlahi/Tarihsel Referans Noktası: Dindar-Siyonist ve aşırı milliyetçi kesimlerde hakim olan bu görüş, referans noktasını uluslararası hukuk veya mevcut sınırlardan değil, Tevrat'ta belirtilen "Büyük İsrail" (Eretz Yisrael HaShlema) sınırlarından alır. Bu perspektifte, işgal altındaki topraklardan çekilmek sadece siyasi bir kayıp değil, ilahi bir emre ihanet anlamına gelen varoluşsal bir kayıptır.

Bu makale, yukarıda detaylandırılan Beklenti Teorisi kavramlarını İsrail-Filistin çatışmasının analizine şu şekilde uygulayacaktır:

1. İsrail'in uzun süredir devam eden ve sıkça dile getirilen güvenlik doktrinleri ve "varoluşsal tehdit" algısının, karar alma süreçlerinde nasıl baskın bir referans noktası işlevi gördüğü incelenecektir. Bu referans noktasına göre, Filistin tarafından kaynaklanan eylemlerin (veya potansiyel eylemlerin) nasıl hızla "kabul edilemez kayıp" olarak kodlandığı analiz edilecektir.

2. Kayıptan kaçınma prensibinin, İsrail'in işgal altındaki topraklardan çekilme veya yerleşimleri boşaltma gibi adımlar atmaktaki isteksizliğini nasıl pekiştirdiği ele alınacaktır. Burada, toprak üzerindeki kontrolün sadece stratejik değil, aynı zamanda "sahip olma etkisi" ve ulusal kimlikle bağlantılı psikolojik değeri nedeniyle "kaybının" nasıl orantısız bir şekilde ağır algılandığı tartışılacaktır.
3. Gazze'deki askeri operasyonlar gibi durumlarda, algılanan güvenlik "kayıplarını" önleme veya caydırıcılığı yeniden tesis etme amacıyla, kayıp alanında gözlemlenen risk arayışı eğiliminin nasıl orantısız güç kullanımına ve yüksek sivil kayıpları göze almaya yol açabildiği değerlendirilecektir.
4. Vadedilmiş Topraklar gibi dini ve ulusal anlatıların, İsrail politikalarını ve kamuoyunu etkileyen güçlü bir çerçeveleme mekanizması olarak nasıl işlev gördüğü analiz edilecektir. Bu çerçevenin, toprak üzerindeki iddiaları nasıl mutlaklaştırdığı, taviz vermeyi nasıl zorlaştırdığı ve belirli politika seçeneklerini (örneğin yerleşimlerin genişletilmesi) nasıl meşrulaştırdığı incelenecektir. Ayrıca, bu çerçevenin rakip anlatıları ve Filistinlilerin haklarını nasıl görünmez kılabilirdiği tartışılacaktır.

Bu teorik çerçeve, Levy (1992) gibi uluslararası ilişkiler uzmanlarının da belirttiği gibi, dış politika analizinde rasyonel seçim teorilerinin eksik bıraktığı alanları doldurarak, liderlerin ve devletlerin neden bazen "beklenmedik" veya "irrasyonel" gibi görünen kararlar aldığını anlamamıza yardımcı olabilir. Beklenti Teorisi, çatışmanın psikolojik kökenlerine ve çözümün önündeki bilişsel engellere ışık tutarak daha kapsamlı bir analiz sunmayı vaat etmektedir.

II. ANALİZ: BEKLENTİ TEORİSİ MERCEĞİNDEN ÇATIŞMANIN BOYUTLARI

Bu bölümde, İsrail-Filistin çatışmasının merkezinde yer alan üç kritik alan – Gazze'deki şiddet, işgal ve genişleme politikaları ve Vadedilmiş Topraklar doktrini – Beklenti Teorisi'nin temel kavramları (referans noktası, kayıptan kaçınma, çerçeveleme, risk tutumları) ışığında ayrıntılı olarak analiz edilecektir. Amaç, bu psikolojik mekanizmaların İsrail'in politika tercihlerini ve eylemlerini nasıl şekillendirdiğini ortaya koymaktır.

II.A. GAZZE'DEKİ ŞİDDET DÖNGÜSÜ: GÜVENLİK REFERANS NOKTASI, KAYIP ALGISI VE RİSK ARAYIŞI

Gazze Şeridi, yıllardır süregelen İsrail ablukası, tekrarlanan yıkıcı askeri operasyonlar ve derinleşen insani kriz ile karakterize edilen, çatışmanın en trajik sahnelerinden biridir. İsrail'in "Dökme Kurşun" (2008-09), "Koruyucu Hat" (2014) ve günümüzdeki saldırıları gibi müdahalelerinde on binlerce Filistinli

sivilin (uluslararası raporlara göre binlerce bebek, çocuk ve kadın dahil) hayatını kaybetmesi, uluslararası hukukun ve insan haklarının ciddi ihlallerine işaret etmektedir (Council for Arab-British Understanding, t.y.; B'Tselem, 2014; Human Rights Watch [HRW], 2024).

Beklenti Teorisi, bu orantısızlığın ve şiddet sarmalının arkasındaki karar alma mantığını anlamak için önemli bir çerçeve sunabilir:

Referans Noktası (Mutlak Güvenlik ve Caydırıcılık): İsrail karar alıcıları için operasyonel referans noktası, genellikle İsraili sivillere yönelik mutlak güvenlik ve sarsılmaz askeri caydırıcılığın sürdürülmesidir. Bu referans noktası, Gazze'deki Filistinli grupların eylemlerinden bağımsız olarak, işgal ve ablukanın yarattığı yapısal şiddeti ve Filistinlilerin güvenliksizliğini büyük ölçüde göz ardı eden asimetrik bir güvenlik algısına dayanır. Gazze'den kaynaklanan roket saldırıları, sınır ihlalleri veya tünel tehditleri gibi olaylar, bu hassas güvenlik referans noktasından ani ve kabul edilemez bir sapma olarak kodlanır. Bu sapma, sadece fiziksel bir tehdit değil, aynı zamanda İsrail'in caydırıcılık kapasitesinin ve kontrol gücünün "kayıbı" olarak algılanır.

Kayıptan Kaçınma ve Risk Arayışına Geçiş: Beklenti Teorisi'nin öngördüğü gibi, algılanan bu "kayıplar" (güvenlik kaybı, caydırıcılık kaybı, kontrol kaybı, İsraili can kaybı riski), karar alıcıları kayıptan kaçınma moduna sokar. Kayıpların psikolojik ağırlığının kazançlardan (örneğin, sükûnetin sağlanması, diplomatik çözüm arayışları) çok daha fazla olması nedeniyle, İsrail yönetimi, algılanan bu kayıpları telafi etmek veya önlemek için kayıp alanında risk arayışına girmeye daha yatkın hale gelir. Bu durum, uluslararası kınama, potansiyel hukuki sonuçlar, bölgesel gerilimin tırmanması ve hatta operasyonların beklenen sonucu vermeme riski gibi yüksek maliyetlere rağmen, geniş çaplı ve orantısız askeri güç kullanımını içeren riskli stratejilerin benimsenmesini açıklayabilir. "Kesin" bir güvenlik veya caydırıcılık kaybından (örneğin, saldırıların devam etmesi veya Hamas gibi grupların güçlenmesi) kaçınmak adına, askeri operasyonların belirsiz ama potansiyel olarak çok daha yıkıcı sonuçları (yüksek sivil ölüm oranları, altyapı yıkımı, uzun vadeli radikalleşme) göze alınabilir. Bu, teorinin "yansıma etkisi" ile tutarlıdır: Kayıp alanında, kesin bir olumsuz sonuçtan kaçmak için daha büyük riskler alınır.

Stratejik Çerçeveleme (Savunma, Terör ve Sivil Kayıpların Meşrulaştırılması): İsrail, Gazze'ye yönelik operasyonlarını istisnasız bir şekilde "savunma hakkı", "terörle mücadele", "Hamas altyapısını yok etme" veya "caydırıcılığı yeniden tesis etme" gibi kavramlarla çerçeveler. Bu çerçeveler, hem iç kamuoyunda operasyonlara destek sağlamayı hem de uluslararası eleştirileri savuşturmayı hedefler. Bu söylem, Gazze'deki durumu ve operasyonların nedenlerini basitleştirir, işgal ve ablukanın rolünü göz ardı eder ve Filistinli silahlı grupları gayri meşru "teröristler" olarak kodlayarak askeri müdahaleyi kaçınılmaz gösterir. Sivil kayıplar ise bu çerçevede sistematik olarak "istenmeyen tali

hasar" (collateral damage), Hamas'ın sivilleri "canlı kalkan" olarak kullanmasının "kaçınılmaz" sonucu veya "savaşın trajik ama gerekli bedeli" olarak sunulur. Bu tür çerçevelmeler, ahlaki sorumluluğu dağıtır, failliği gizler ve karar alıcıların eylemlerinin korkunç insani sonuçlarıyla psikolojik olarak başa çıkmalarını kolaylaştıran bir savunma mekanizması işlevi görür. Filistinlilerin yaşadığı devasa kayıplar (can, mal, umut kaybı), İsrail'in güvenlik "kayıpları" karşısında sistematik olarak daha az ağırlıklandırılır veya tamamen göz ardı edilir.

Ampirik Destek ve Psikolojik Dinamikler: 7 Ekim saldırılarının yarattığı derin "güvenlik kaybı" algısının, İsrail kamuoyunu nasıl kayıp alanında risk arayışına (risk-seeking) ittiğinin somut kanıtları mevcuttur. Saldırıların hemen ardından, Kasım 2023'te yapılan "Peace Index" araştırması (Rosler & Yakter, 2023), İsraili Yahudilerin %57,5'inin IDF'nin (Israel Defense Forces) Gazze'de "çok az ateş gücü kullandığını" düşündüğünü ortaya koymuştur. Bu bulgu, algılanan kaybı telafi etmek ve caydırıcılık referans noktasını yeniden tesis etmek için orantısız ve yüksek riskli askeri stratejilere verilen güçlü toplumsal desteği göstermektedir. Bu durum, Beklenti Teorisi'nin, kayıp alanındaki aktörlerin kesin bir olumsuz sonuçtan (güvenlik zafiyetinin devamı) kaçmak için daha büyük riskler (geniş çaplı askeri operasyon) alacağı yönündeki öngörüsüyle birebir örtüşmektedir. İlginç bir şekilde, savaşın ilerleyen aşamalarında kamuoyunun odaklandığı "kayıp" türü değişime uğramıştır. Mart 2025'e gelindiğinde, savaşın en önemli hedefi sorulduğunda "Hamas'ın yok edilmesi" (%31,8) ikinci plana düşerken, "rehinelerin geri getirilmesi" (%62,5) en önemli öncelik haline gelmiştir (Rosler & Yakter, 2025). Bu, "kayıp" algısının güvenlikten insani (rehineler) boyuta evrilmesinin, politika önceliklerini nasıl yeniden çerçeveleyebileceğini göstermektedir. Daha da önemlisi, Mart 2025 raporu, İsraili Yahudilerin %47,4'ünün savaş sonrası Gazze Şeridi'nde sivil yerleşimler kurulmasını desteklediğini ortaya koymuştur. Bu veri, çatışmanın bazıları için sadece bir "kayıp telafi etme" durumu olmaktan çıkıp, potansiyel bir "toprak kazancı" olarak çerçevelendiğini göstermekte ve güvenlik referans noktasının, ilerleyen bölümlerde incelenecek olan ideolojik referans noktalarıyla nasıl iç içe geçtiğini kanıtlamaktadır.

Bu analiz, Gazze'deki tekrarlayan şiddetin sadece rasyonel (!) askeri hesaplamaların bir ürünü olmadığını, aynı zamanda güçlü bilişsel yanlılıkların, özellikle de asimetric olarak algılanan kayıplara verilen orantısız tepkinin ve bu tepkileri meşrulaştıran etkili çerçeveleme stratejilerinin bir sonucu olduğunu ortaya koymaktadır.

II. B. TOPRAK GENİŞLEMESİ VE İŞGAL POLİTİKASI: STATÜKO REFERANSI, MÜLKİYET ETKİSİ VE TAVİZSİZLİK

İsrail'in 1967 Altı Gün Savaşı'ndan bu yana Batı Şeria ve Doğu Kudüs'te sürdürdüğü işgal ve bu işgali kalıcılaştıran yasa dışı yerleşim politikaları, çatışmanın çözümünün önündeki en temel engellerden biridir. Yüz binlerce İsrailli yerleşimcinin işgal altındaki topraklara yerleştirilmesi ve bu yerleşimlerin sürekli genişlemesi, uluslararası hukuka ve iki devletli çözüm vizyonuna açıkça aykırıdır (UN, 2017). Beklenti Teorisi, bu politikaların neden uluslararası baskılara ve barış çabalarına rağmen ısrarla sürdürüldüğünü anlamada önemli psikolojik faktörlere işaret eder:

Fiili Durumun (Status Quo) Referans Noktası Haline Gelmesi: Zaman içinde, işgal altındaki topraklardaki fiili durum – yerleşimlerin varlığı, yollar, askeri kontrol noktaları, idari mekanizmalar – İsrail karar alıcıları, güvenlik bürokrasisi ve kamuoyunun önemli bir kesimi için müzakerelerin başlangıç noktası, yani referans noktası haline gelmiştir. "Sahadaki gerçekler" olarak adlandırılan bu durum, uluslararası hukukun tanımladığı referans noktasının (1967 sınırları) yerini almıştır. Bu yerleşik referans noktasından geriye doğru atılacak her adım (yerleşimlerin dondurulması, boşaltılması, topraktan çekilme), soyut ve belirsiz barış "kazançlarına" kıyasla somut, kesin ve acı verici bir "kayıp" olarak algılanır. Statükonun normalleşmesi ve yerleşik hale gelmesi, onu değiştirmeyi psikolojik olarak zorlaştırır.

Kayıptan Kaçınma, Toprak ve "Sahip Olma Etkisi": Toprak, özellikle İsrail'in ulusal anlatısı, kimliği ve güvenlik paradigması içinde merkezi bir yere sahiptir. Bu nedenle, işgal altındaki topraklardan vazgeçme düşüncesi, sadece stratejik bir geri adım değil, aynı zamanda derin sembolik, tarihsel ve duygusal "kayıplar" içerir. Beklenti Teorisi'nin kayıptan kaçınma prensibi burada devreye girer: Toprak "kaybetme" korkusu, barışın getireceği potansiyel "kazançlardan" (güvenlik garantileri, uluslararası meşruiyetin artması, demografik sorunların hafiflemesi, ahlaki yükten kurtulma) psikolojik olarak çok daha ağır basar. Dahası, "sahip olma etkisi" (endowment effect), İsraillilerin (özellikle yerleşimcilerin) nesillerdir yaşadıkları veya kontrol ettikleri topraklara, müzakere masasında potansiyel olarak elde edebilecekleri aynı değerdeki başka kazanımlara kıyasla çok daha fazla değer biçmelerine neden olur. Bu durum, toprak temelli tavizleri içeren her türlü barış anlaşmasına karşı güçlü bir psikolojik direnç oluşturur ve "toprak karşılığında barış" formülünü uygulama açısından zorlaştırır. Başarısızlıkla sonuçlanan Camp David (2000) veya Annapolis (2007) gibi barış görüşmelerinde İsrail tarafının taviz vermekteki isteksizliği, kısmen bu psikolojik mekanizmalarla açıklanabilir (Golan, 2020; EBSCO, t.y.).

Çerçeveleme ve İşgalin Meşrulaştırılması: İşgal ve yerleşim politikaları, sürekliliğini sağlamak için çeşitli meşrulaştırıcı çerçevelerle desteklenir. Batı

Şeria sıklıkla "tartışmalı bölge" veya İncil'deki isimleriyle "Yahudiye ve Samarya" olarak adlandırılır; bu dilsel çerçeveleme, işgal statüsünü önemsizleştirir ve tarihi/dini hak iddialarını ön plana çıkarır. Yerleşimler "güvenlik ihtiyaçları", "doğal büyüme", "Yahudi halkının tarihi anavatanına dönüşü" veya "teröre karşı tampon bölge" gibi argümanlarla çerçevelenir. Bu çerçeveler, uluslararası hukukun ihlali, Filistinlilerin mülkiyet haklarının gaspı, hareket özgürlüklerinin kısıtlanması ve iki devletli çözümün fizibilitesinin yok edilmesi gibi olumsuz sonuçları gizlemeye veya haklı göstermeye hizmet eder. Yerleşimlerin genişletilmesi, bazen bir "güvenlik kaybını" önleme stratejisi (kayıp çerçevesi), bazen de "tarihi/dini misyonu gerçekleştirme" (kazanç çerçevesi) olarak sunulabilir. Bu meşrulaştırıcı anlatılar, İsrail iç politikasında ve kamuoyunda işgalin maliyetini (ahlaki, diplomatik, ekonomik) düşürerek politikaların devamını kolaylaştırır.

Ampirik Destek ve Katılaşan Tutumlar: Bu psikolojik direncin ve taviz konusundaki isteksizliğin ampirik kanıtları, zaman içinde tutumların nasıl daha da katılaştığını gösteren kamuoyu yoklamalarında mevcuttur. Tel Aviv Üniversitesi'nin "Peace Index" raporları bu eğilimi net bir şekilde ortaya koymaktadır.

1-Artan Karşıtlık: Kasım 2023'te İsrailli Yahudilerin %62,8'i iki devletli çözüme karşı çıkarken, bu oran Mart 2025'te %72,9'a yükselmiştir. Toprak temelli bir çözümden "kayıp" olarak algılanan feragate yönelik psikolojik direncin zamanla arttığı görülmektedir (Rosler & Yakter, 2023, 2025).

2-Kronik Karamsarlık: Bu dirence, barışın getireceği potansiyel "kazançlara" yönelik kronik bir karamsarlık eşlik etmektedir. Her iki raporda da İsrailli Yahudilerin ezici bir çoğunluğu (Kasım 2023'te %87,6, Mart 2025'te %86,8) müzakerelerin yakın gelecekte barış getireceğine inanmamaktadır. Bu durum, potansiyel "kazançların" belirsiz ve değersiz olarak algılanmasına, dolayısıyla somut "kayıp" korkusunun daha baskın olmasına neden olmaktadır.

Statüko Yanlılığının Gücü: Beklenti Teorisi açısından en dikkat çekici bulgu ise statüko yanlılığının (status quo bias) gücüdür. Her iki raporda da İsrailli Yahudilerin çoğunluğu mevcut durumun devam etmesine karşı olmasına rağmen, en büyük yüzde (Kasım 2023'te %43,7, Mart 2025'te %44,1) en olası senaryonun yine "mevcut durumun devam etmesi" olduğuna inanmaktadır. Bu paradoks, teorinin temel öngörülerıyla bir uyum içindedir: Mevcut durumdan duyulan memnuniyetsizliğe rağmen, bir çözüm için atılacak adımların belirsizlikleri ve potansiyel "kayıpları", soyut ve şüpheli barış "kazancından" daha ağır basmakta, bu da eylemsizliği ve statükonun zihinsel olarak kabullenilmesini beslemektedir.

Beklenti Teorisi, işgalin ve yerleşimlerin neden sadece stratejik hesaplamaların değil, aynı zamanda fiili durumun referans noktası haline gelmesinin, toprak

kaybına karşı duyulan derin psikolojik direncin ve bu politikaları meşrulaştıran güçlü çerçevelerin bir ürünü olduğunu göstermektedir.

II. C. VADEDİLMİŞ TOPRAKLAR DOKTRİNİ: MUTLAK REFERANS NOKTASI VE İDEOLOJİK ÇERÇEVELEME

Vadedilmiş Topraklar (İbranice: *Eretz Yisrael HaShlema* – Büyük İsrail – Arz-ı Mev'ud) doktrini, İsrail toplumundaki, özellikle dindar-Siyonist ve aşırı milliyetçi kesimler arasındaki siyasi tutumları ve eylemleri derinden etkileyen güçlü bir ideolojik ve teolojik inanç sistemidir (Wikipedia contributors, t.y.). Bu doktrin, Tanrı'nın İncil'de belirtilen toprakları (genellikle mevcut İsrail devletinden daha geniş bir alanı kapsayacak şekilde yorumlanır) Yahudi halkına ebediyen vaat ettiği inancına dayanır. Beklenti Teorisi açısından bu doktrin hem referans noktasını hem de olayların çerçevelenmesini radikal bir şekilde etkileyen birincil bir psikolojik çapa görevi görür:

Vadedilmiş Topraklar kavramı, bu doktrine inananlar için mevcut siyasi sınırlardan veya uluslararası hukuk normlarından çok daha üstün, mutlak ve pazarlık edilemez bir referans noktası sunar. Bu referans noktasına göre, Batı Şeria ("Yahudiye ve Samarya"), Gazze ve hatta komşu ülkelerdeki bazı topraklar, "işgal edilmiş" veya "tartışmalı" değil, Yahudi halkının ilahi hakkı olan ve "kurtarılması" veya "yeniden ele geçirilmesi" gereken topraklardır. Bu ilahi/tarihsel referans noktasından herhangi bir sapma, yani bu topraklardan taviz vermek, sadece siyasi bir hata değil, aynı zamanda dini bir günah, Tanrı'nın vaadine ihanet ve ulusal misyonun yerine getirilmemesi anlamına gelen derin bir "kayıp" olarak kodlanır. Bu mutlak referans noktası, pragmatik ve uzlaşmacı çözümleri baştan reddetme eğilimi yaratır.

Bu doktrin, İsrail-Filistin çatışmasını ve toprak üzerindeki hak iddialarını, çözümü mümkün siyasi bir anlaşmazlık olmaktan çıkarıp, sıfır toplamı, varoluşsal ve hatta eskatolojik (dünyanın sonuyla ilgili) bir mücadele olarak çerçeveler. "Vadedilmiş Topraklar" çerçevesi içinde, Filistinlilerin aynı topraklar üzerindeki hak iddiaları, tarihsel varlıkları veya ulusal talepleri gayri meşru, geçersiz veya Tanrı'nın planına aykırı olarak görülür. Bu çerçeve, taviz vermeyi imkânsız kılarken, toprak üzerindeki tam Yahudi egemenliğini ahlaki ve dini bir zorunluluk olarak sunar. Bu durum, kayıptan kaçınma güdüsünü aşırı derecede güçlendirir; çünkü potansiyel kayıp sadece toprak değil, aynı zamanda kolektif kimliğin, dini inancın ve ulusal varoluş amacının ta kendisidir. Bu çerçeveleme, yerleşimlerin genişletilmesi gibi eylemleri sadece meşru kılmakla kalmaz, aynı zamanda aktif olarak teşvik eder ve kutsar.

Vadedilmiş Topraklar gibi güçlü ve her şeyi açıklayıcı ideolojiler, onaylama yanlılığı (confirmation bias) ve güdülenmiş muhakeme (motivated reasoning) gibi bilişsel yanlılıkları besler (Havle ve Aksoy, 2025). Bu doktrine inananlar,

inançlarını destekleyen bilgileri aktif olarak arayıp yorumlarken, çelişkili kanıtları (örneğin, uluslararası hukuk, Filistin anlatıları, demografik gerçekler) göz ardı etme veya çarpıtma eğilimindedirler. Bu doktrin, aynı zamanda yerleşimci hareketi gibi gruplar için tükenmez bir motivasyon kaynağıdır ve onları zorluklara ve tehlikelere rağmen işgal altındaki topraklarda yaşamaya ve genişlemeye iter. Son yıllarda, bu ideolojiyi benimseyen Dini Siyonizm akımının ve ilgili siyasi partilerin İsrail siyasetindeki artan etkisi (Broukhim, 2024) bu doktrinin sadece marjinal bir inanç olmadığını, aynı zamanda hükümet politikalarını doğrudan etkileyebilen güçlü bir siyasi faktör haline geldiğini göstermektedir. Bu siyasi etki, Beklenti Teorisi'nin öngördüğü psikolojik mekanizmaların (mutlak referans noktası, aşırı kayıptan kaçınma, güçlü çerçeveleme) reel politik sonuçlar doğurduğunu kanıtlar niteliktedir.

Doktrinin Siyasetteki Somut Yansımaları: Bu doktrinin soyut bir inanç sistemi olmaktan çıkıp somut politikalara dönüştüğünün en net kanıtı, hem siyasi elitlerin söylemlerinde hem de kamuoyunun tutumlarında görülebilmektedir. Dini Siyonizm ve Otzma Yehudit (Yahudi Gücü) gibi partilerin İsrail siyasetindeki artan etkisi, bu ideolojik çerçevenin politika yapım süreçlerindeki ağırlığını göstermektedir. Örneğin, üst düzey hükümet yetkililerinin "Filistin halkı diye bir şey yoktur" gibi ifadeleri (Kellman, 2013) veya Batı Şeria'daki yasa dışı yerleşimleri genişletme talepleri, bu mutlak referans noktasının doğrudan politika çıktılarına dönüştüğünün göstergesidir. Bu aktörler için yerleşimlerin genişletilmesi gibi adımlar sadece bir politika tercihi değil, ilahi bir misyonun icrasıdır. Bu ideolojik çerçevenin yalnızca siyasi elitlerle sınırlı kalmadığı, aynı zamanda kamuoyunda da somut bir karşılık bulduğu, güncel verilerle sabittir. Mart 2025 tarihli "Peace Index" raporu (Rosler & Yakter, 2025), bu etkinin en çarpıcı kanıtlarından birini sunmaktadır: İsrailli Yahudilerin %47,4'ü, savaşın ardından Gazze Şeridi'nde yeniden sivil Yahudi yerleşimleri kurulmasını desteklediğini belirtmektedir. Bu veri, "Vadedilmiş Topraklar" anlatısının Batı Şeria ("Yahudiye ve Samarya") ile sınırlı kalmadığını, Gazze'yi de kapsayacak şekilde genişlediğini ve referans noktasının uluslararası hukuku değil, ideolojik ve tarihi iddiaları temel aldığını kanıtlamaktadır. Dahası, aynı grubun %71,1'i Filistinlilerin Gazze'den "gönüllü" ayrılmaları için teşvik sağlanmasını, hatta %61,8'i "askeri güç kullanarak zorla" çıkarılmalarını dahi desteklemektedir. Salt güvenlikçi bir mantıkla açıklanması zor olan bu yüksek oranlar, Vadedilmiş Topraklar gibi mutlakçı ve sıfır toplamlı bir referans noktası benimsendiğinde, "öteki"nin haklarının ve varlığının nasıl önemsizleştirilebildiğini ve en radikal politika önerilerinin dahi nasıl meşru bir seçenek olarak görülebildiğini kanıtlar niteliktedir. Bu bulgular, ideolojik çerçevelerin, kayıp algısını nasıl varoluşsal bir boyuta taşıdığını ve uzlaşmayı neredeyse imkansız kıldığını somut olarak göstermektedir.

III. TARTIŞMA

Bu makalede sunulan analiz, Daniel Kahneman ve Amos Tversky'nin Beklenti Teorisi'nin, İsrail-Filistin çatışmasının en kemikleşmiş ve yıkıcı boyutlarını – Gazze'deki orantısız şiddet, işgalin ve yerleşimlerin inatçı devamlılığı ve Vadedilmiş Topraklar doktrininin politik etkisi – anlamada ne denli güçlü bir analitik mercekle sunduğunu ortaya koymuştur. Analiz bölümünde sunulan ampirik bulgular, İsrail'in karar alma süreçlerinde, salt rasyonel maliyet-fayda hesaplamalarının ötesine geçen, derinlere kök salmış ve sistematik bilişsel yanlılıkların belirleyici bir rol oynadığını kuvvetle desteklemektedir. Bu tartışma bölümü, analizin ortaya koyduğu temel bulguları sentezleyerek yorumlamayı, araştırmanın ana argümanını güncel veriler ışığında değerlendirmeyi ve bulguların çatışmanın doğası ve çözümsüzlüğüne dair daha geniş teorik ve pratik sonuçlarını irdelemeyi amaçlamaktadır.

III.A. KAYIPTAN KAÇINMANIN HEGEMONYASI VE PSİKOLOJİK TUZAK

Analizin üç ekseninde de (Gazze, İşgal, İdeoloji) kayıptan kaçınma prensibinin adeta bir "anahtar kod" işlevi gördüğü, sunulan verilerle netleşmiştir. Bu durum, Beklenti Teorisi'nin sadece belirli durumlardaki tercihleri açıklayan bir model olmanın ötesinde, İsrail'in çatışmaya yaklaşımını şekillendiren temel bir psikolojik yönelim olduğunu düşündürmektedir.

Güvenlik Kaybı ve Risk Arayışı: Algılanan bir güvenlik "kayıbı" tehdidinin, orantısız güç kullanımını içeren risk arayışçı stratejileri nasıl tetiklediğinin en somut kanıtı, 7 Ekim saldırıları sonrası kamuoyu tutumlarında görülmüştür. Kasım 2023'te İsrail kamuoyunun %57,5'inin IDF'nin "çok az" ateş gücü kullandığını düşünerek daha fazla risk alınmasını talep etmesi, "kayıbı telafi etme" güdüsünün rasyonel maliyet analizini nasıl gölgede bıraktığını gösterebilir.

Toprak Kaybı ve Statüko Tuzağı: İşgal altındaki topraklarda kayıptan kaçınma, "sahip olma etkisi" ile birleşerek statükonun muhafazası yönünde muazzam bir atalet yaratmaktadır. Barışın potansiyel "kazançlarının" soyutluğu, kamuoyunun %87 gibi ezici bir çoğunlukla müzakerelerin barış getireceğine inanmamasıyla kanıtlanmaktadır. Bu inançsızlık, somut "toprak kaybı" korkusunu daha da baskın hale getirmektedir. İsrail'i adeta bir psikolojik tuzağa sokan bu durumun en net yansıması, halkın mevcut durumdan memnuniyetsiz olmasına rağmen en olası senaryonun yine statükonun devamı olduğuna inanmasıdır. Bu, kısa vadeli kayıplardan kaçınma güdüsünün, uzun vadede daha büyük stratejik kayıplara yol açan politikaları nasıl sürdürdüğünün bir göstergesi olabilir.

Varoluşsal Kayıp ve Radikalleşme: Vadedilmiş Topraklar doktrini bağlamında kayıp algısı, fiziksel toprağın ötesine geçerek varoluşsal bir boyut kazanmaktadır. Bu varoluşsal kayıp korkusunun, kamuoyunun %47,4'ünün savaş sonrası Gazze'de yeniden yerleşim kurulmasını desteklemesi ve hatta %61,8'inin Filistinlilerin Gazze'den zorla çıkarılmasına onay vermesi gibi radikal politika tercihlerinde somutlaştığı görülmektedir. Bu, kayıptan kaçınma güdüsünün rasyonel tartışmanın tamamen dışına taşındığı bir seviyeyi işaret edebilir.

III.B. REFERANS NOKTALARININ ÇATIŞMASI VE ÇÖZÜMSÜZLÜĞÜN DERİNLEŞMESİ

Analiz, çatışan referans noktalarının sadece teorik bir kavram olmadığını, zaman içinde İsrail kamuoyunda nasıl katılaştığını ve çözüm alanını nasıl daralttığını ampirik olarak göstermiştir. İsrail'in güvenlik, mevcut statüko ve ideolojik iddialara dayalı referans noktaları, uluslararası hukukun referans noktası olan iki devletli çözüme karşı giderek daha baskın hale gelmektedir. Bu katılmanın en net göstergesi, iki devletli çözüme karşı çıkan İsraili Yahudilerin oranının Kasım 2023'te %62,8 iken, Mart 2025'te %72,9'a yükselmesidir. Bu veri, "sahadaki gerçekler" yaratıldıkça ve ideolojik söylemler güçlendikçe, uzlaşmacı referans noktalarının nasıl zemin kaybettiğini kanıtlamaktadır. Aynı şekilde, İsrail kamuoyunun neredeyse yarısının savaş sonrası Gazze'de sivil yerleşimlerin kurulmasını desteklemesi, "güvenlik" referans noktasının ötesine geçerek, Vadedilmiş Topraklar doktriniyle ilişkili "tarihsel/ilahi" bir referans noktasının nasıl baskın hale geldiğini göstermektedir. Bu durum, referans noktalarının sadece geçmişi yorumlamanın değil, aynı zamanda geleceği ipotek altına almanın bir aracı haline geldiğini ve çözümünü imkansızlaştıran bir psikolojik duvar ördüğünü gösterebilir.

III. C. ÇERÇEVELEMENİN GERÇEKLİĞİ İNŞA GÜCÜ VE RASYONEL TARTIŞMANIN ÖLÜMÜ

Beklenti Teorisi'nin çerçeveleme kavramı, İsrail-Filistin çatışmasında bir gerçeklik inşa etme aracı olarak işlev görmektedir ve sunulan veriler bu mekanizmanın gücünü kanıtlamaktadır. İsrail'in eylemlerini sürekli olarak "güvenlik" ve "terörle mücadele" ekseninde çerçevelemesi, kamuoyunun algısını şekillendirmektedir. Savaş önceliklerinin Kasım 2023'te "Hamis'in yok edilmesi"nden Mart 2025'te "rehinelerin geri getirilmesi"ne kayması, "kayıp" kavramının siyasi liderler ve medya tarafından nasıl yeniden çerçevelenerek kamuoyu önceliklerinin değiştirilebildiğinin canlı bir örneğidir. Çerçevelemenin en radikal sonuçları ise "öteki"ni insanlıktan çıkaran (dehumanization) süreçlerde görülebilir. Filistinlilerin Gazze'den çıkarılması gibi uluslararası

hukuka göre suç teşkil edebilecek bir eylemin, İsraili Yahudilerin %71,1'i tarafından "gönüllü ayrılışa teşvik" olarak çerçevelendiğinde destek bulması, dilin gerçekliği nasıl inşa ettiğinin ve ahlaki sorumluluğu nasıl ortadan kaldırabildiğinin altını çizmektedir. Bu, "terörist" veya "canlı kalkan" gibi etiketlerin, Filistinlilerin acılarını nasıl görünmez kılabilirdiğini ve onlara karşı uygulanan şiddeti ahlaki olarak nasıl daha kabul edilebilir hale getirebildiğini göstermektedir.

Simetrik Bir Analizin Potansiyeli (Filistin Perspektifi ve Beklenti Teorisi): Bu makale, analitik netlik sağlamak amacıyla İsrail'in karar alma mekanizmalarına odaklanmış olsa da, Beklenti Teorisi'nin Filistin perspektifini anlamada da değerli bir araç olabileceğini belirtmek gerekir. Filistinliler için referans noktası, genellikle 1948'de (Nekbe) veya 1967'de kaybedilen topraklar, statü ve egemenliktir. Onların karar alma süreçleri, devasa bir "kayıp" alanında gerçekleşmektedir. Teoriye göre, sürekli kayıp alanında olan bir aktör, durumu değiştirmek için daha fazla risk almaya (risk-seeking) eğilimli olabilir. Bu durum, intifadalar veya farklı direniş biçimleri gibi yüksek maliyetli ve riskli eylemlerin psikolojik zeminini anlamada bir perspektif sunabilir. "Kayıp" olarak kodlanan sadece toprak değil, aynı zamanda onur, adalet ve kendi kaderini tayin hakkıdır. Bu psikolojik dinamiklerin ayrı bir çalışmada derinlemesine incelenmesi, çatışmanın bütüncül bir resmini sunmak adına elzemdir. Bu makalenin odaklanmış yapısı, bu simetrik analizin derinliğini feda etme pahasına, güç asimetrisinin baskın tarafındaki dinamikleri detaylandırmayı hedeflemiştir.

III. D. BEKLENTİ TEORİSİNİN KATKISI, SINIRLILIKLARI VE GELECEK PERSPEKTİFLER

Bu makalenin temel argümanı, Beklenti Teorisi'nin çatışmanın İsrail boyutunu anlamada kritik bir rol oynadığı yönündeydi. Sunulan ampirik analizler bu argümanı büyük ölçüde doğrulamıştır. Teori, özellikle şu konularda güçlü açıklamalar sunmuştur:

- 1- Neden işgalin ve yerleşimlerin maliyetlerine rağmen sürdürüldüğü (statüko yanlılığı verileriyle gösterildiği gibi).
- 2- Neden algılanan küçük tehditlere karşı büyük riskler alınabildiği (ateş gücü kullanımı verileriyle gösterildiği gibi).
- 3- Neden barış için potansiyel kazançların, somut kayıp korkusu karşısında yetersiz kaldığı (kamuoyunun %87'sinin barışa inanmamasıyla gösterildiği gibi).

4- Dini/ulusal anlatıların karar alma süreçlerini nasıl rasyonel olmayan yönlerle çekebildiği (Gazze'ye yerleşim ve Filistinlilerin ayrılmasına verilen destekle gösterildiği gibi).

Ancak teorinin sınırlılıklarını da kabul etmek gerekir. Bu analiz, büyük ölçüde İsrail perspektifine odaklanmıştır ve Filistin tarafının bilişsel süreçleri ayrı bir çalışmayı gerektirmektedir. Daha da önemlisi, Beklenti Teorisi bilişsel süreçlere odaklanırken, çatışmanın derin duygusal (kolektif travma, korku, nefret) ve kimliksel boyutlarını tam olarak kapsamayabilir. Teori, insanların belirli referans noktalarına göre *neden* belirli seçimler yaptığını açıklarken, bu referans noktalarının (özellikle Vadedilmiş Topraklar gibi radikal ideolojik olanların) toplum içinde *nasıl* bu kadar baskın hale geldiğini tek başına açıklayamaz. Bu noktada, analizin siyasi sosyalleşme, medya çalışmaları ve Sosyal Kimlik Teorisi gibi diğer yaklaşımlarla zenginleştirilmesi gerekmektedir. Son olarak, psikolojik analizler, uluslararası sistemin yapısı ve güç asimetrisi gibi makro düzeydeki yapısal faktörler bağlamında değerlendirilmelidir.

SONUÇ

Bu makale, İsrail-Filistin çatışmasının güncel ve kritik üç boyutunu – Gazze'deki şiddet sarmalı, işgal ve yerleşim politikalarının devamlılığı ve Vadedilmiş Topraklar doktrininin siyasi etkisi – Nobel ödüllü Daniel Kahneman ve Amos Tversky'nin Beklenti Teorisi'ni kullanarak politik psikoloji perspektifinden analiz etmeyi amaçlamıştır. Araştırma, Beklenti Teorisi'nin kavramsal araçlarının (referans noktası, kayıptan kaçınma, çerçeveleme etkileri ve risk tutumları), çatışmanın İsrail tarafındaki karar alma süreçlerinin altında yatan ve sıklıkla göz ardı edilen psikolojik dinamikleri anlamada önemli bir açıklayıcı güç sunduğunu ortaya koymuştur. Temel bulgular, İsrail'in politika tercihlerinin şekillenmesinde, klasik rasyonel aktör varsayımlarının ötesine geçen sistematik bilişsel ve psikolojik faktörlerin derin etkisini ampirik olarak göstermektedir:

Kayıptan Kaçınmanın Hegemonyası: Analiz edilen her üç alanda da potansiyel kayıplara (güvenlik, toprak, ideolojik tutarlılık) karşı duyulan aşırı hassasiyetin, karar alma süreçlerinde baskın bir rol oynadığı görülmüştür. Bu durumun, İsraili Yahudilerin ezici bir çoğunluğunun iki devletli çözüme karşı çıkmasıyla ve yine çok büyük bir kesimin Filistinlilerin Gazze'den ayrılmasını desteklemesi gibi radikal tavırlarda somutlaştığı görülmüştür. Kayıptan kaçınma, adeta çatışmayı sürdüren politikaları besleyen psikolojik bir tuzak işlevi görmektedir.

Katılan Referans Noktaları: İsrail'in güvenlik, fiili durum ve ideolojik temelli referans noktalarının zamanla nasıl katılaştığı ve uluslararası hukuka dayalı çözüm çerçevelerini nasıl işlevsiz kıldığı tespit edilmiştir. İki devletli çözüme karşıtlığın sadece birkaç ay içinde belirgin bir şekilde artması bu katılmanın

en net göstergesidir. Kamuoyunun neredeyse yarısının savaş sonrası Gazze'de yerleşimleri desteklemesiyle, "güvenlik" referans noktasının "ideolojik" olanla nasıl birleştiği ve çözüm zeminini nasıl ortadan kaldırdığı anlaşılmıştır.

Gerçekliği İnşa Eden Çerçeveleme: İsrail'in eylemlerini stratejik olarak çerçevelemesinin, iç kamuoyunun algısını şekillendiren ve rasyonel tartışma zeminini daraltan güçlü bir mekanizma olduğu anlaşılmıştır. "Gönüllü ayrılışa teşvik" gibi yumuşatılmış bir dil kullanılarak, nüfusun zorla yerinden edilmesi gibi uluslararası hukuka aykırı bir eylemin kamuoyunda nasıl meşrulaştırılabildiğini göstermiştir.

Politik psikoloji perspektifinin, özellikle de Beklenti Teorisi'nin çatışma analizi ve çözümü çalışmalarına potansiyel katkıları şu şekilde değerlendirilebilir:

- 1- Bu perspektif, Realist veya Yapısalcı yaklaşımların açıklamakta zorlandığı, "irrasyonel" gibi görünen ancak sistematik olan davranış kalıplarının (halkın çoğunluğunun karşı olduğu mevcut durumun yine de en olası senaryo olarak görülmesi paradoksu gibi) anlaşılmasını sağlayabilir.
- 2- Analiz, barışın önündeki engellerin sadece siyasi irade eksikliği olmadığını, aynı zamanda bu çalışmada verilerle kanıtlanan derinlere işlemiş bilişsel yanlılıklar, katılaşmış algılar ve kayıp korkuları gibi psikolojik bariyerler olduğunu ortaya koyabilir.
- 3- Psikolojik mekanizmaların anlaşılması, teorik olarak bu mekanizmalara müdahale etme potansiyelini de beraberinde getirir. Ancak bu analizin işaret ettiği gibi, kamuoyunda bu denli kökleşmiş olan bu mekanizmaların gücü ve katılığı, bu tür müdahalelerin ne kadar zorlu olabileceğini gösterebilir.
- 4- Teori, farklı referans noktalarının ve çerçevelerin, tarafların birbirlerinin dünyasını anlamasını nasıl engellediğini göstererek, empati eksikliğinin ve karşılıklı şeytanlaştırmanın psikolojik temellerini vurgulayabilir.

Bu araştırma İsrail-Filistin çatışması gibi kökleşmiş ve asimetrik bir anlaşmazlığı anlamada politik psikoloji perspektifinin vazgeçilmezliğini teyit etmektedir. Beklenti Teorisi ile ortaya konan ve güncel kamuoyu verileriyle desteklenen bilişsel dinamikler, askeri ve siyasi gücü elinde bulunduran tarafın politika tercihlerinin altında yatan ve çatışmanın yıkıcı bir şekilde sürmesine katkıda bulunan temel faktörlerdir. Bu psikolojik boyutların ve bunların kamuoyundaki derin köklerinin göz ardı edilmesi, hem çatışma analizini eksik bırakacak hem de gelecekteki potansiyel çözüm çabalarının daha başlangıç aşamasında başarısızlığa uğrama riskini artıracaktır.

KAYNAKÇA

B'Tselem. (2014, 11 Temmuz). *Protective edge: Preliminary data*. Erişildi: https://www.btselem.org/gaza_strip/20140711_protective_edge_preliminary_data

Broukhim, S. (2024). *Factors contributing to the rightward shift in Israeli politics: An analysis of rocket fire, intergroup tensions, and polarization* (Yayımlanmamış bölüm onur tezi). University of California, Los Angeles, Los Angeles, CA.

Council for Arab-British Understanding. (t.y.). *Factsheet: Humanitarian situation – Cast Lead & Pillar of Defense*. Erişildi: <https://www.caabu.org/what-we-do/gaza/factsheet-humanitarian-situation-cast-lead-pillar-defense>

EBSCO. (t.y.). *Annapolis Peace Conference 2007*. Erişildi: <https://www.ebsco.com/research-starters/diplomacy-and-international-relations/annapolis-peace-conference-2007>

Golan, G. (2020). Obstacles and possibilities for peace between Israel and Palestine. *Insight Turkey*, 22(1), 33-46. doi:10.25253/99.2020221.03

Greater Israel. (t.y.). *Wikipedia'da*. 5 Nisan 2025 tarihinde https://en.wikipedia.org/wiki/Greater_Israel adresinden erişildi.

Gündüz, Ş. (2024). The critique of Zionism: The fiction of chosen people of God and the promised land, and the occupation of Palestine. *Milel ve Nihal*, 21, 1-6.

Havle, N., & Aksoy, S. (2025). Bilişsel bariyerlerden kurumsal yönetime: İstihbarat topluluklarında önyargı yönetimi. *Telakki Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(5), 263-288.

Huddy, L., Sears, D. O., Levy, J. S., & Jerit, J. (Ed.). (2023). *The Oxford handbook of political psychology*. Oxford, UK: Oxford University Press.

Human Rights Watch. (2024, 4 Nisan). *Gaza: Israeli strike killing 106 civilians an apparent war crime*. Erişildi: <https://www.hrw.org/news/2024/04/04/gaza-israeli-strike-killing-106-civilians-apparent-war-crime>

Jervis, R. (1976). *Perception and misperception in international politics* (Rev. ed.). Princeton, NJ: Princeton University Press. doi:10.2307/j.ctvc77bx3

Kahneman, D. (2011). *Thinking, fast and slow*. New York, NY: Farrar, Straus and Giroux.

Kahneman, D., & Tversky, A. (1979). Prospect theory: An analysis of decision under risk. *Econometrica*, 47(2), 263–291. doi:10.2307/1914185

- Kelman, H. C. (1987). The political psychology of the Israeli-Palestinian conflict: How can we overcome the barriers to a negotiated solution? *Political Psychology*, 8(3), 347–363. doi:10.2307/3791039
- Kellman, L. (2023, March 20). “No such thing” as Palestinian people, top Israeli minister says. PBS NewsHour. <https://www.pbs.org/newshour/world/no-such-thing-as-palestinian-people-top-israeli-minister-says>
- Levy, J. S. (1992). An introduction to prospect theory. *Political Psychology*, 13(2), 171–186.
- Rosler, N., & Yakter, A. (2023, November). *Findings: The Peace Index*. The International MA Program in Conflict Resolution and Mediation, Tel Aviv University.
- Rosler, N., & Yakter, A. (2025, March). *Findings: The Peace Index - March 2025*. The International MA Program in Conflict Resolution and Mediation, Tel Aviv University. <https://en-social-sciences.tau.ac.il/peaceindex>
- United Nations. (2017, 19 Ocak). *Implementation of Security Council resolution 2334 (2016): Quarterly report of the Secretary-General*. Erişildi: <https://www.un.org/unispal/document/implementation-of-security-council-resolution-2334-2016-quarterly-report-of-the-secretary-general/>
- United Nations. (2024, Eylül). *UN General Assembly demands Israel end unlawful presence in occupied territories*. Erişildi: <https://www.ungeneva.org/en/news-media/news/2024/09/97644/un-general-assembly-demands-israel-end-unlawful-presence-occupied>